ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 14ης Απριλίου 1994 *

Στην υπόθεση C-392/92,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Landesarbeitsgericht Schleswig-Holstein (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Christel Schmidt

και

Spar- und Leihkasse der früheren Ämter Bordesholm, Kiel und Cronshagen,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. C. Moitinho de Almeida, πρόεδρο τμήματος, R. Joliet, G. C. Rodríguez Iglesias, F. Grévisse (εισηγητή) και M. Zuleeg, δικαστές,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ναγενικός εισαγγελέας: W. Van Gerven
γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Spar-und Leihkasse der früheren Ämter Bordesholm, Kiel und Cronshagen, εφεσίβλητη στην κύρια δίκη, εκπροσωπούμενη από τον Wolfgang Jordan, δικηγόρο Bordesholm,

— η Κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπούμενη από τον Ernst Röder, Ministerialrat στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομίας,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τη Sue Cochrane, του Treasury Solicitor's Department, και τον Derick Wyatt, barrister,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την Karen Banks και τον Jürgen Grunwald, μέλη της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Γερμανικής Κυβερνήσεως, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου, η οποία εκπροσωπήθηκε από τον John E. Collins, Assistant Treasury Solicitor, και τον Derrick Wyatt, και της Επιτροπής, κατά τη συνεδρίαση της 20ής Ιανουαρίου 1994,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 23ης Φεβρουαρίου 1994,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με Διάταξη της 27ης Οκτωβρίου 1992, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Νοεμβρίου 1992, το Landesarbeitsgericht Schleswig-Holstein υπέβαλε, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171, στο εξής: οδηγία).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν κατά την εκδίκαση διαφοράς μεταξύ της Christel Schmidt και της Spar- und Leihkasse der früheren Ämter Bordesholm, Kiel und Cronshagen (στο εξής: εφεσίβλητη).

3 Από το σκεπτικό της Διατάξεως περί παραπομπής προκύπτει ότι η εφεσείουσα της κύριας δίκης, η οποία εργαζόταν στην εφεσίβλητη και καθάριζε το υποκατάστημα της εφεσίβλητης στο Wacken, απολύθηκε τον Φεβρουάριο 1992, κατόπιν των εργασιών που είχαν πραγματοποιηθεί για την αλλαγή της διαρρυθμίσεως του υποκαταστήματος αυτού, του οποίου την καθαριότητα η εφεσίβλητη αποφάσισε να αναθέσει στην επιχείρηση Spiegelblank, η οποία ήταν ήδη υπεύθυνη για την καθαριότητα των άλλων καταστημάτων της εφεσίβλητης.

4 Η εταιρία Spiegelblank πρότεινε στην εφεσείουσα να συνεχίσει την εργασία της έναντι μηνιαίων αποδοχών που υπερέβαιναν τις μέχρι τότε αποδοχές της. Η

Schmidt όμως δεν ήταν διατεθειμένη να εργάζεται υπό τις συνθήκες αυτές, επειδή έκρινε ότι στην πραγματικότητα θα της καταβαλλόταν χαμηλότερη ωριαία αμοιβή, αφού η επιφάνεια την οποία θα έπρεπε να καθαρίζει θα ήταν μεγαλύτερη.

5 Κατόπιν της απολύσεώς της, η Schmidt άσκησε αγωγή, η οποία απορρίφθηκε από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Στη συνέχεια, η Schmidt άσκησε έφεση ενώπιον του Landesarbeitsgericht Schleswig-Holstein.

6 Το δικαστήριο αυτό, κρίνοντας ότι η επίλυση της διαφοράς εξαρτάται από την ερμηνεία της οδηγίας 77/187, υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Μπορούν να εξομοιωθούν με τμήμα εγκαταστάσεως, κατά την έννοια της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ, οι εργασίες καθαριότητας μιας εγκαταστάσεως επιχειρήσεως των οποίων η εκτέλεση ανατίθεται πλέον, βάσει συμβάσεως, σε άλλη επιχείρηση;

2) Σε περίπτωση καταφατικής καταρχήν απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα: Η εξομοίωση αυτή είναι δυνατή ακόμη και όταν τις εργασίες καθαριότητας εκτελούσε μέχρι τη νέα ανάθεσή τους μία και μόνο εργαζόμενη;»

7 Στα δύο αυτά ερωτήματα μπορεί να δοθεί κοινή απάντηση.

8 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας, «η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται επί μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων σε άλλον επιχειρηματία, οι οποίες προκύπτουν από συμβατική εκχώρηση ή συγχώνευση».

9 Με τα δύο ερωτήματά του το εθνικό δικαστήριο ερωτά αν οι εργασίες καθαριότητας μιας εγκαταστάσεως επιχειρήσεως μπορούν να εξομοιωθούν με τμήμα εγκαταστάσεως, κατά την έννοια της οδηγίας, και αν η εξομοίωση αυτή είναι δυνατή ακόμη και όταν τις εργασίες αυτές εκτελούσε, πριν από τη συμβατική ανάθεσή τους σε ξένη πλέον επιχείρηση, μία και μόνο εργαζομένη.

10 Η εφεσίβλητη, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και το Ηνωμένο Βασίλειο προτείνουν να δοθεί αρνητική απάντηση. Η εφεσίβλητη ισχυρίζεται κυρίως ότι η εκτέλεση των εργασιών καθαριότητας δεν αποτελεί ούτε το κύριο ούτε δευτερεύον έργο της επιχειρήσεως, ενώ οι Κυβερνήσεις της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζουν κυρίως ότι η απόφαση της εφεσίβλητης να αναθέσει τις εργασίες αυτές σε άλλη επιχείρηση δεν είχε ως συνέπεια ούτε τη μεταβίβαση καμιάς οικονομικής μονάδας ούτε τη μεταβίβαση ακινήτων ή περιουσιακών στοιχείων.

11 Η Επιτροπή φρονεί, μεταξύ άλλων, ότι, αν τις εργασίες καθαριότητας εκτελεί το προσωπικό της επιχειρήσεως, πρόκειται για υπηρεσία την οποία η επιχείρηση διαχειρίζεται άμεσα και το γεγονός ότι η εργασία αυτή αποτελεί απλώς παρακολουθηματική δραστηριότητα, η οποία δεν έχει κατ' ανάγκη σχέση με τον εταιρικό σκοπό της επιχειρήσεως, δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την εξαίρεση της μεταβιβάσεως από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

12 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 1992, C-209/91, Watson Rask και Christensen, Συλλογή 1992, σ. I-5755, σκέψη 15), η οδηγία έχει εφαρμογή σε κάθε περίπτωση αλλαγής, στο πλαίσιο συμβατικών σχέσεων, του φυσικού ή νομικού προσώπου που έχει την ευθύνη της εκμεταλλεύσεως της επιχειρήσεως και το οποίο, ως εκ τούτου, αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις του εργοδότη έναντι των εργαζομένων στην επιχείρηση, χωρίς να έχει σημασία αν μεταβιβάζεται η κυριότητα της επιχειρήσεως.

13 Η προβλεπόμενη από την οδηγία προστασία ισχύει ιδίως, δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 1, οσάκις η μεταβίβαση αφορά ορισμένη μόνο εγκατάσταση ή τμήμα εγκαταστάσεως, ήτοι τμήμα της επιχειρήσεως. Στην περίπτωση αυτή αφορά τους υπαγομένους στο τμήμα αυτό της επιχειρήσεως εργαζομένους αφού, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1985,186/83, Botzen (Συλλογή 1985, σ. 519, σκέψη 15), η εργασιακή σχέση χαρακτηρίζεται ουσιαστικά από τον σύνδεσμο που υπάρχει μεταξύ του εργαζομένου και του τμήματος της επιχειρήσεως στην οποία τοποθετήθηκε για να ασκεί τα καθήκοντά του.

14 Επομένως, οσάκις ένας επιχειρηματίας αναθέτει, βάσει συμφωνίας, την ευθύνη εκμεταλλεύσεως ορισμένης υπηρεσίας της επιχειρήσεώς του, όπως είναι η εκτέλεση των εργασιών καθαριότητας, σε άλλον επιχειρηματία, που αναλαμβάνει, ως εκ τούτου, τις υποχρεώσεις του εργοδότη έναντι των εργαζομένων για την παροχή της υπηρεσίας αυτής μισθωτών, η πράξη αυτή μπορεί να εμπίπτει στο

πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Όπως δέχθηκε το Δικαστήριο με την προαναφερθείσα απόφαση Watson Rask και Christensen, σκέψη 17, το γεγονός ότι, στην περίπτωση αυτή, η μεταβιβαζόμενη δραστηριότητα αποτελεί για τη μεταβιβάζουσα επιχείρηση παρακολουθηματική μόνο δραστηριότητα που δεν έχει κατ' ανάγκη σχέση με τον εταιρικό της σκοπό, δεν μπορεί να συνεπάγεται την εξαίρεση της εν λόγω συναλλαγής από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

15 Ούτε το γεγονός ότι για την επίμαχη δραστηριότητα απασχολούνταν, πριν από τη μεταβίβαση, μία μόνο υπάλληλος αρκεί για να αποκλειστεί η εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας, η οποία δεν εξαρτάται από τον αριθμό των μισθωτών που εργάζονται στο μεταβιβαζόμενο τμήμα της επιχειρήσεως. Πρέπει να υπομνησθεί ότι, όπως προκύπτει από τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας, σκοπός της είναι, μεταξύ άλλων, η προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση αλλαγής του επιχειρηματικού φορέα, προς εξασφάλιση ιδιαίτερα της διατηρήσεως των δικαιωμάτων τους. Η προστασία αυτή αφορά όλους τους μισθωτούς και επομένως πρέπει να παρέχεται ακόμη και όταν η μεταβίβαση αφορά έναν μόνο εργαζόμενο.

16 Ούτε το επιχείρημα των Κυβερνήσεων της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, το οποίο στηρίζεται στη μη πραγματοποίηση μεταβιβάσεως περιουσιακών στοιχείων, μπορεί να γίνει δεκτό. Το γεγονός ότι στη νομολογία του Δικαστηρίου η μεταβίβαση περιουσιακών στοιχείων απαριθμείται μεταξύ των διαφόρων κριτηρίων που πρέπει να εφαρμόσει το εθνικό δικαστήριο, προκειμένου να εξακριβώσει, στο πλαίσιο της συνολικής εκτιμήσεως μιας πολύπλοκης πράξεως ή συναλλαγής, κατά πόσον υπήρξε μεταβίβαση επιχειρήσεως δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν υφίσταται μεταβίβαση, εφόσον δεν υπάρχουν τέτοια περιουσιακά στοιχεία. Η διατήρηση δηλαδή των δικαιωμάτων των εργαζομένων, η οποία αποτελεί τον σκοπό της οδηγίας (όπως προκύπτει από τον ίδιο τον τίτλο της), δεν μπορεί να εξαρτάται από την εκτίμηση ενός μόνο παράγοντα, για τον οποίο εξάλλου το Δικαστήριο τόνισε ότι δεν αποτελεί το μόνο αποφασιστικό κριτήριο (βλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 1986,24/85, Spijkers, Συλλογή 1986, σ. 1119, σκέψη 12).

17 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. προαναφερθείσα απόφαση Spijkers, σκέψη 11, και απόφαση της 19ης Μαΐου 1992, C-29/91, Redmond Stichting, Συλλογή 1992, σ. I-3189, σκέψη 23), το αποφασιστικό κριτήριο για το αν υπάρχει μεταβίβαση επιχειρήσεως ή τμήματος επιχειρήσεως, κατά την έννοια της οδηγίας, είναι το αν η εν λόγω οικονομική μονάδα διατηρεί την ταυτότητά της. Κατά την ίδια νομολογία, η διατήρηση της ταυτότητας της μονάδας αυτής εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από την εκ μέρους του νέου επιχειρηματία συνέχιση ή επανέναρξη των ίδιων ή ανάλογων οικονομικών δραστηριοτήτων. Συνεπώς,

στη διαφορά της κύριας δίκης, της οποίας όλα τα κρίσιμα στοιχεία παρατίθενται στη Διάταξη περί παραπομπής, η ομοιότητα των δραστηριοτήτων καθαριότητας που ασκούνταν πριν και μετά τη μεταβίβαση, λόγω της οποίας εξάλλου προτάθηκε στον ενδιαφερόμενο εργαζόμενο η επαναπρόσληψή του, αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο συναλλαγής που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας και συνεπώς εξασφαλίζει στον μισθωτό του οποίου η δραστηριότητα μεταβιβάστηκε την προστασία που παρέχει η οδηγία αυτή.

18 Επιβάλλεται πάντως η παρατήρηση ότι, αν και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει ότι η μεταβίβαση επιχειρήσεως ή τμήματος επιχειρήσεως δεν συνιστά καθεαυτή λόγο απολύσεως για τον μεταβιβάζοντα ή τον αποκτώντα, η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει τις απολύσεις για οικονομικούς, τεχνικούς ή οργανωτικούς λόγους, οι οποίοι συνεπάγονται μεταβολές από άποψη απασχολούμενου προσωπικού.

19 Τέλος, πρέπει επίσης να υπομνηστεί ότι η οδηγία δεν κωλύει την τροποποίηση της σχέσεως εργασίας με τον νέο επιχειρηματία, αν το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο επιτρέπει τέτοιες τροποποιήσεις όταν δεν πρόκειται για μεταβίβαση επιχειρήσεως (βλ., ως τελευταία σχετική απόφαση, την προαναφερθείσα απόφαση Watson Rask και Christensen, σκέψη 31).

20 Συνεπώς, στα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων, έχει την έννοια ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας οι παρεμφερείς προς την περιγραφόμενη στη Διάταξη περί παραπομπής περιπτώσεις στις οποίες ο επιχειρηματίας αναθέτει, βάσει συμβάσεως, σε άλλον επιχειρηματία την ευθύνη εκτελέσεως των εργασιών καθαριότητας των οποίων είχε προηγουμένως ο ίδιος την άμεση ευθύνη, ακόμη και αν οι εργασίες αυτές εκτελούνταν, πριν από τη μεταβίβαση, από μία μόνο υπάλληλο.

Επί των δικαστικών εξόδων

21 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γερμανική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται.

Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε, με Διάταξη της 27ης Οκτωβρίου 1992, το Landesarbeitsgericht Schleswig-Holstein, αποφαίνεται:

Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων, έχει την έννοια ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας οι παρεμφερείς προς την περιγραφόμενη στη Διάταξη περί παραπομπής περιπτώσεις στις οποίες ο επιχειρηματίας αναθέτει, βάσει συμβάσεως, σε άλλον επιχειρηματία την ευθύνη εκτελέσεως των εργασιών καθαριότητας των οποίων είχε προηγουμένως ο ίδιος την άμεση ευθύνη, ακόμη και αν οι εργασίες αυτές εκτελούνταν, πριν από τη μεταβίβαση, από μία μόνο υπάλληλο.

Moitinho de Almeida Joliet Rodríguez Iglesias

Grévisse Zuleeg

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 14 Απριλίου 1994.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

J. C. Moitinho de Almeida